

Høgre utdanning
og forskning

Norsk
Tjenestemannslag

temaflak

Samfunnets behov for kunnskap

I et samfunn preget av økt fokus på individuelle ønsker og elitetenkning, er det viktig å holde fast på at enhetsskoleprinsippet skal være grunnlaget for både grunn- og videregående skole.

Moderne samfunn krever stadig høyere kunnskapsnivå og større kunnskapsinnsats. Oppdatert viten er en avgjørende betingelse for produksjon av varer og tjenester, for å trygge sysselsettingen og skape vekst. Samtidig er det en forutsetning for å vinne innsikt i samfunnsutviklingen og de negative konsekvensene av stadig høyere økonomisk vekst både for miljø og mennesker. Forskningen åpner i dag for uante muligheter for utvikling til beste for hele menneskeheten, men samtidig også for uante katastrofer og ukjente skadevirkninger. Dette gjør spørsmålene om finansiering, styring og bruk av forskning, åpenhet om forskningens resultater og konsekvenser til sentrale spørsmål i samfunnet.

Forsknings- og utdanningsystemet må utformes slik at det ivaretar både samfunnets og det enkelte individs behov for kunnskap, ferdigheter og innsikt. Utdanning og yrkesopplæring må tilpasses et samfunn i stadig endring.

Kampen mot markedskreftene

Vi står midt oppe i en politisk kamp om viktige veivalg for utdannings- og forskningssektoren. Kampen står mellom to helt ulike syn på hvilken rolle høyere utdanningsinstitusjoner, og spesielt universitetene skal ha.

Dagens ordning baseres på ideen om et universitet basert på akademisk selvstyre, innenfor et konstitusjonelt demokrati - med delvis autonome institusjoner. De endringer som skjer i sektoren i dag, baseres i stor grad på en reformideologi som ser på universitetet som en servicebedrift og samfunnet som en markeds plass.

Statlige høyskoler og universiteter merker en økende konkurranse fra både nasjonale og internasjonale private aktører. Liberaliseringen og markedstenkningen er på frammarsj, og styringen med høyere utdanning står i fare for å bli overtatt av markedskreftene.

Denne kampen så vi allerede i Mjøsutvalgets innstilling, der flertallet gikk inn for stor grad av markedsstyring. I St. melding nr 27 (2000-2001) "Gjør din plikt og krev din rett" var markedstenkningen dempet ned, men stortingsflertallet la i større grad vekt på flertallsinnstillingen fra Mjøsutvalget. Resultatet av kvalitetsreformen har blitt mer markedsstyring, større vekt på undervisning på bekostning av forskning og hovedfokus på økonomi og inntjening.

Styring og finansiering av universiteter og høyskoler

Institusjonene er forvaltningsorgan med særskilte fullmakter, men regjeringen og Stortinget ønsker selskapsformer. Dette vil gjøre det lettere å likestille private og offentlige institusjoner, og å styre disse som bedrifter.

Hvis disse institusjonene blir foretak, må virksomheten i betydelig større grad enn i dag tjene penger på studenter og forskning.

Fag og fagmiljøer som ikke tjener penger i markedet vil trolig bli lagt ned. NTL mener at overordnet styring og finansiering av utdannings- og forskningsinstitusjonene er et offentlig ansvar og vil fortsatt arbeide for at institusjonene fortsetter som forvaltningsorgan.

Alle våre universiteter er breddeuniversiteter med et variert, bredt og sammensatt fagtilbud og forskningsmiljø. Flere av landets høyskoler har også stor bredde og gode faglige miljøer. Dette representerer en stor styrke og ressurs som det har tatt lang tid å bygge og som NTL mener må føres videre. Bredden må gis mulighet for vekst og utvikling, samtidig som spesielt gode og lovende miljøer får tildelt ekstra ressurser.

Autonomi og internt demokrati

NTL støtter ordningen med internt styreflertall og valgt rektor. Valgte ledere og styrer på både fakultets-/avdelings- og institutt-/grunnivå spiller en nøkkelrolle ved universitetene og høyskolene. Tilsetting på åremål er et dramatisk brudd med tradisjonen med frie og uavhengige forskningsmiljøer, og er dårlig egnet til å fremme kreativitet og mangfold i forskningsmiljøet. De valgte lederne henter sin autoritet fra de som har valgt dem, noe som er en svært viktig forutsetning for å gjøre en god jobb.

Helt uten begrunnelse ble de interne universitets- og høyskolerådene avvirket. Dette skaper et demokratisk underskudd i den interne styringen av institutter og fakulteter. Det er en stor utfordring for NTL å finne andre medbestemmelsesformer på dette nivået.

Kvalitetsreformen

Forslaget om en tettere oppfølging av studenten i læringsmiljøet er positivt, men dersom det fortsatt skal være forskningsbasert undervisning, vil dette kreve langt flere vitenskapelig tilsatte. Ensidig fokus på effektivitet og studentgjennomstrømning skaper et større undervisningspress som reduserer mulighetene for forskning og faglig utviklingsarbeid. Dersom de fast tilsatte skal være i stand til å forsvare forskningsdelen av timeregnskapet sitt, vil instituttene måtte ansette ekstrahjelp, slik at undervisningen i praksis blir gjort av folk som bare driver med undervisning. Dette vil føre til en uheldig polarisering av forskning og undervisning, noe som kan svekke kvaliteten til begge. Den eneste måten dette kan unngås på er å øke antallet fast tilsatte.

Misforholdet mellom ressurser og oppgaver øker på grunn av knappe investeringsbudsjetter og fordi bevilgningene per student går ned. Dette medfører at forskningen blir skadelidende, og i særlig grad grunnforskningen. På sikt går det også ut over utdanningskvaliteten, ved at forskningsbasert undervisning blir en illusjon.

NTL er opptatt av at effektivisering må ses i forhold til kvalitet og ikke ensidig måles i form av antall studenter og avlagte studiepoeng. I tillegg krever forskning og faglig utviklingsarbeid økte ressurser. Dette må synliggjøres i bevilgningene til drift, kompetanseutvikling og nødvendig utstyr.

Forholdet til utdanning i utlandet

NTL er enig i Kvalitetsreformens forutsetning om at flere studenter skal kunne ta deler av utdanningen i utlandet. Utdanningsstøtten bør stimulere til at flere norske studenter tar deler av utdanningen i land der de kan tilføres kompetanse og erfaring fra andre kulturer.

For innvandrere som søker arbeid i Norge må det innføres et mer smidig system for godkjenning av utdanning fra andre land.

Studiefinansieringen

NTL mener at studiefinansiering er et viktig utdanningspolitisk virkemiddel som må forvaltes av Lånekassen.

NTLs mål er full studiefinansiering uten lån, men innser at dette vil ta lang tid å realisere. På veggen dit går NTL inn for en vesentlig økning av stipendandelen.

NTL krever at det straks innføres en lav og politisk styrt studielånsrente. Det er urimelig at det offentlige har avkastning på lån som opptas for å ta utdanning. Prinsipielt burde disse lånene være rentefrie.

I et livslønnsperspektiv må studiefinansiering og lønnsutvikling samlet være slik at grupper med lang utdanning sikres et rimelig inntektsnivå. Studielånene skal fortsatt være rentefrie i studietiden, og ordningen med lettelsener i tilbakebetalingsvilkårene av utdanningsgjeld må forbedres og gjøres mer fleksible og tilpasses grupper i en vanskelig sosial og økonomisk situasjon.

Forskning

Grunnforskning er fri, eksperimentell og teoretisk forskning som primært utføres for å erverve ny viten om grunnlaget for fenomener og observasjoner uten sikte på særskilt praktiske mål eller anvendelser.

Oppdrags- eller programforskning er derimot underlagt begrensninger når det gjelder tid og temaområder. Det er derfor større sjans for at man finner virkelig radikale nyvinninger innenfor den langsiktige grunnleggende forskningen. Derfor har da også samfunnet gitt forskerne ved universiteter og vitenskapelige høyskoler rom for fri utforskning av nye problemstillinger. NTL krever at dette systemet videreføres, og at Særavtalen for vitenskapelige ansatte styrkes.

NTL aksepterer ikke at nasjonale allmenne forskningsoppgaver styres av markedskreftene. NTL vil påpeke at velferdssamfunnet Norge har klare behov for forskning som er frikoplet fra de industrielle forskningsbehov, for eksempel humanistisk, samfunnsvitenskapelig og miljørettet forskning. Forskningens vilkår i universiteter og høyskoler må styrkes vesentlig. Det må tilrettelegges for dette gjennom tilsattes lønns- og arbeidsvilkår. Forskning og faglig utviklingsarbeid må være en individuell rett og plikt. Arbeidet må organiseres på en slik måte at forskning og faglig utvikling kan drives av den enkelte på forsvarlig måte.

Instituttsektoren

Store forskjeller og lavt nivå på basisbevilgningene til forskningsinstituttene utgjør en trussel mot langsiktig forskning og reduserer mulighetene til fornuftig langsiktig aktivitetsplanlegging. Dette betyr at ressursene innen forskningssystemet ikke utnyttes optimalt og svekker samfunnsnyttene av forskningen. Samtidig er det viktig med strukturer som begrenser konkurransevridning instituttene imellom.

Den ressursmangelen som preger store deler av forskningssektoren - først og fremst grunnforskningsinstitusjonene - løses ikke ved å omdanne disse institusjonene til foretak som i vesentlig grad baserer sin finansiering på eksterne oppdrag fra forvaltning og næringsliv.

Kompetanse innenfor forskningssektoren i Norge er en forutsetning for opprettholdelse og utvikling av et nasjonalt forskningsmiljø i nært samvirke med internasjonale forskningsmiljøer. Dersom ikke grunnbevilgningene opprettholdes på et tilstrekkelig høyt nivå, kan brukerstyrt og oppdragsbasert FoU få uønsket innvirkning på akademiske forskningsmiljøer og bidra til at de blir for like konsulentvirksomhetene.

Kompetansereformen (EVU)

Kunnskapssamfunnet vil lett kunne utvikle seg til å bli et nytt klassesamfunn, der skillet går mellom de som har tilgang på kompetanseutvikling og de som ikke har. Etter- og videreutdanningsreformen må fullføres ved at staten og partene i arbeidslivet tar ansvar også for å sikre støtte til livsopphold i utdanningsperioden. En reell mulighet til å utdanne seg hele livet vil være avgjørende for å forebygge ledighet og bidra til nødvendig omstillingsevne og -vilje.

Arbeidet med verdsetting av realkompetansens verdi må fortsette. Dette gjelder både i forbindelse med adgang til høyere utdanning, og ved vurdering av kompetanse i arbeidslivet. Vektleggingen av realkompetanse må styrkes, både i forhold til lønnsutvikling og avansementsmuligheter.

“NTL aksepterer ikke at nasjonale allmenne forskningsoppgaver styres av markedskreftene”

Dette temaflaket er et av flere som er en utdyping av Norsk Tjenestemannslags Prinsipp- og handlingsprogram for perioden 2003 - 2006.

I løpet av perioden vil NTL også ha utarbeidet temaflak på følgende områder:

”Likestilling” (Høst 2003)

”Omstillinger i staten” (Høst 2003)

”Fra forvaltning til forretning” (Vår 2004)

”Velferdsstaten” (Høst 2004)

”Forvaltningspolitikk” (Høst 2004)

Les mer om NTL på www.ntl.no

Temaflakene kan bestilles fra:

Norsk
Tjenestemannslag

Møllergt. 10
0179 OSLO

Tlf: 23 06 15 99
Faks: 23 06 15 55

www.ntl.no
post@ntl.no